

JEMNITZ SÁNDOR NAPLÓJÁBÓL (I)

Részletek

Közléteszi Jemnitz János

Ez a negyedik alkalom, hogy részleteket közölhetek apám, Jemnitz Sándor igen terjedelmes naplójából. A *Holmi* 2006. májusi számában hosszabb bevezetőt írtam a naplóról, abban megadtam a korábbi közlések (*Válóság, Kritika*) pontos adatait. A részletek megjelenésekor abban reménykedtem, hogy a napló felkelti a zenei kiadók, illetve a zenei körök érdeklődését legalábbis egy terjedelmesebb válogatás megjelentetésére. Ez, sajnos, elmaradt.

A *Holmi* korábbi számában a napló 1951-es részeiből válogattunk, most az 1956-os év anyagából merítünk. Az értékeléseken természetesen nem módosítottunk, nem is vitatkozunk velük; a „női részeket”, mint korábban, ezúttal is erősen megrostáltuk. Szükségtelennek tartottam, hogy azokat az ismertebb vagy kevésbé ismert személyeket, akiknek neve és életútja a lexikonok-

ban, kézikönyvekben megtalálható, jegyzetben magyarázzam, de úgy gondolom, három író-túlságíró-t szerkesztőt legalább néhány szóval meg kell jelenítenem. Az első Révész Mihály, aki már a *Népszava* első hősorkorszakában, 1914 előtt is a lap egyik szerkesztője volt. A másik Száva István, aki később a *Népszava* főszerkesztője lett, a harmadik Erdődy János, ugyancsak a lap egyik legismertebb szerkesztője – egyébként az utóbbiak mindketten Mónus Illés felfedezettjei, 1945 után játszottak nagyobb szerepet, 1948-ban félretették őket. (Életútjukat, úgy tudom, nem írták meg.)

Az 1956. októberi–novemberi eseményeket apám olykor úgy értékeli, hogy a mai olvasó talán meghökken kommentárjain, de – azt gondolom – ezek a megjegyzések is hozzájárulhatnak a korszak árnyaltabb megértéséhez.

J. J.

1956

Május 22. – Új naplókötet. Formájára nézve azonos az előzővel, még a papírja is ugyanolyan pocsk minden életszínvonal-emelkedés dacára. De vajon a tartalma is oly homogén lesz az előbbitel? S vajon be fogom-e fejezni?!... A legutóbbi kötet közel négy évig tartott ki, s ez az én koromban már fenyegetően sok idő. Ilyen megfontolások az öregedés legbiztosabb mértékjelzői. Még tíz esztendővel ezelőtt eszembe se jutottak volna. Ekkor még eleven volt bennem az a fiatalságot jellemző alapézés, hogy sohasem fogok meghalni... Az előző kötet életkörülményeim lassú jobbra fordulását tartalmazta. Szociáldemokrata múltam ma már nem nehezedik rám olyan súllyal, mint 1952-ben. Ma már meg tudok élni valahogyan, míg akkor csak tengődtem. Persze vannak konjunktoralovagok, akik legjobb esetben semlegesek voltak, míg én a *Népszavánál*¹ a bőrömet vittem a vásárra, és akik esztétikailag sem érnek félannyit, mint én, de a többszörösét keresik meg az én jövedelmemnek, és vígan élvezik a kitünttetettek előnyeit. De hadd élvezzék! Nem irigylem őket. Nekem hagyjanak meg annyit, amennyi-

¹ Jemnitz Sándor 1924-től dolgozott a *Népszavánál*.

ből békésen dolgozhatom, és a többi nem érdekel. Ambícióm már csak egy van: „minőségi munkát” teljesíteni. Jó műveket szeretnék még alkotni, amíg lehet. S a többire fütyülök. – Este az orvosklub „Semmelweis” termében meghallgattam Szendrei Imrét, de ismét kevésbé tetszett. Van valami enerváltság a lényében és a játékában.

Május 23. – Mama tizedik születésnapja mama nélkül. S különös, de ha bármikor be-
toppanna ide hozzám, egy pillanatig sem csodálkoznék. Valahogyan ez lenne számomra a természetes. – Délután az MSZT² klubjában Pándi Pál előadásánál. A dilettáns, felelőtlen handabandázás példája: ő azt ajánlja, hogy a „Csárdáskirálynő” helyett inkább Bartók-propagandát üzzenek a Szovjetunióban! Mintha a vevőnek, aki szafaládét kér, csokoládétortát lehetne kínálni! Kedvem lett volna megkérdezni Pándi Páltól, hogy a „Csárdáskirálynő” helyébe melyik Bartók-művet ajánlaná! S kiderülhetne, hogy pusztá szavalat az egész, mert egyiket sem ismeri, csak mond valami „hatásost”! A büfében meguzsonnáztam Péterfi Pistával. Amikor távozni készültünk, a pincér megfizettette velünk a fogyasztottakat. Pista majd elájult... Végül Somogyi Laci Brahms-estjén. Írok róla.

Május 26. – Este a Wiener Sängerknabennál. Utána Péterfi Pista a Fészekben – mint ha mit sem jelentene – összeültetett Gaál Endrével és a feleségével vacsorázni, miután évekig ellenséges viszonyban voltunk. Valószínűleg Gaál szorgalmazta a kibékülést, bár én ezentúl is egy beszámíthatatlan szadista sviháknak tartom.

Május 27. – Délután kellemes hangulatban megírtam a Brahms-est kritikáját. Jó is lett.

Május 29. – Elolvastam a fiatal Kárpáti János Bartók-tanulmányát, amelynek vitaestjén hozzá kell szólnom. A Szabolcsi-iskola veszélyes ajándékot kapott mesterétől: eltanulta tőle a mindent bizonyítani tudás szofista zsonglőrködését. Rafinált trükkökkel addig forgatják tárgyukat, amíg az megpuhul a kezükben, és a kívánt alakot veszi fel, bebizonyítandó, hogy Bartók az I. vonósnegyesét a népdalból merítette. De hogyan? Amikor a kromatikus témák Schönberg példájára kerülnek a hangisméltést, és valamennyi tizenkét félhang felhasználására törekednek! Ami nem éppen „népdalstílus”. Hát lehántják a hangokat, és megtartják a ritmikus vázat. Igen ám, de az sem megfelelő. De a zavaró hangok nélkül már könnyebben törhető Prokrustes-ágyba a ritmikus képzet. Ez olyan, mintha két teljesen különböző verset a jambusaik száma alapján hoznánk rokonságba, mégpedig úgy, hogy az egyik négyes jambusait csonka ötös jambusoknak neveznék ki a másik vers ötös jambusai kedvéért. Tiszta rabulisztika!

Május 31. – Május vége! Ezzel hivatalosan már megint magunk mögött hagytuk egy év tavaszi és szerelmi ébredőjét. S három hét után rövidülni kezdenek a napok. Valóban: az esztendő csak kezdődnek és végződnek, nőnek és fogynak, de zenitjük alig van. Mily bölcsesség rejlik a héber nyelvben, amelynek csak múlt és jövő ideje van, és a jelen időt csupán partícípiummal képzik: „Én jövő, menő, járó vagyok.” Tehát a tényleges pillanatban tényleg jövök, megyek, járok, de az előző pillanatban csak jöttem, mentem, jártam, és a következő pillanatban már csak fogok jönni, menni, jární. A magyar nyelvet viszont a mély szkepszis jellemzi: nincs jövő ideje. A rossz „fog” segédigét elkerülendő, „majd, ha jön”, de ez bizonytalan.

² A Magyar–Szovjet Baráti Társaság.

Június 2. – A Zeneműkiadónál. Darvas Gábortól beszélgetés közben melleleg tudtam meg, hogy Újfalussy az Albumába felvette az „Alkonyi dal”-omat. Sejtelmem sem volt erről. A dalt csakis Novák Máriától kaphatta meg. Neki megvolt, de számára túl magas volt a fekvése. Darvasnak elvittem Kistner & Siegel meghatóan szép és nobilis levelét, amelyben ellenszolgáltatás nélkül lemond az I. hegedű-zongora szonátám kiadói jogáról, de azt a többi művemre fenntartja, remélve „kellemes üzleti és személyes kapcsolataink mielőbbi újrafelvételét”. Darvas csak annyit mondott rá: „Ez az a kiadói hang, amely nálunk még hiányzik.”

Június 4. – Még a gyermek-„áldás” is teljesen relatív. Kevés gyermekes korszakban érték a gyermek, egy bizonyos tehetőség kifejezője. Bizonyos mértékben gazdasági fokmérő, még a sokgyermekes parasztnál is, hiszen náluk segédezők a föld megmunkálásánál, tehát van mit megmunkálni. De ma annyi a gyermek, mint a szemét. Hála Ratkó Anna bölcs törvényeinek, ritka kivétel a gyermektelen házaspár. Utcán, villamoson, vendéglőben a gyermekek raja mászkál az ember lába körül. S ezzel a gyermektelenség lett előkelő, mert az óriási küretköltségek fedezni tudását jelezte. Most persze látja már a kormányzat, hogy saját kárára dőlt be a hangzatos jelszavaknak. Most aztán bárki bármikor megszerezheti a kapartatási engedélyt. De mi lesz ezzel a felcseperedő Ratkó-áradattal!? Nem lesz elég iskola, nem lesz elég tanerő számára! Akkor aztán rákényszerülnek majd az emberexportra, amelyről most – ugyancsak bamba túlzással – hallani sem akarnak. Csupa túlzás!

Június 8. – Délután 6 órakor tisztázatban befejeztem egy fúvóstriótételt. Nagyon kíváncsi vagyok, hogyan fog szólni. Eddig még sohasem számítottam el magamat hangzás dolgában. De ez a fuvola-klarinet-oboa összeállítás nagyon kényes, mert nagyon lenge, s az ember mégsem muzsikálhat vele állandóan a ház tetején. Le is kell szállni vele, és ez korántsem egyszerű dolog.

Június 11. – Szemináriumi tanévzáró konzultáció. Vasvári Tibor kidicsért mint a másodlegjobbát. Mit érek vele? Semmit! Behár György az egész tanév alatt a száját nem nyitotta ki egyszer sem, mégis ő a csoportvezető. A párt nagy hibája, hogy nála a nevek többet érnek a teljesítményeknél. A jó név menti a rossz teljesítményt is, viszont a mégoly jó teljesítmény sem menti a rossz nevet. Az előbbinél nem ront, az utóbbinál nem javít a produkció; elfogadják, de minden marad a régiben. Ezért stagnál a pártélet.

Június 12. – Dalpróba Keveházi Lajossal a szombati hangversenyére. Némi baljós érzélemmel távoztam másfél órás kemény munka után, mert sem az énekkel, sem a kísérettel nem voltam megelégedve. Ilyenkor az deprimál leginkább, hogy nehézségeket okoz még az is, amit én elemien egyszerűnek érzek. Mi lesz akkor a sorsa az olyan művemnek, amelyet magam sem érzek egyszerűnek!? Várni, várni kell vele, amíg a közszínpont utoléri. A Rilke: „Volkswiese” most éppen 36 éves, s csak most kezd könyvebben hozzáférhetővé válni. Minden a „Sitzfleisch” problémája.

Június 14. – A Rádióban leadtam a Beethoven f-moll vonósnégyeséhez kért bevezetésemet. Benedek Magda, ez a szemtelen, nagyképű, törpe mitugrász elolvasta és aztán enunciólta, hogy az első és harmadik harmada nagyon jó, de a közepén előfordul a „moll” szócska, és ez baj, mert a rádióhallgatók többsége nem tudja, mi a „moll”! Amire azt válaszoltam, hogy ha a rádióhallgató Beethoven f-moll vonósnégyeséhez felcsa-

varja készülékét, rendszerint van annyi előismerete, hogy tudja, mi a moll skála; egyébként az ellen sem emelek óvást, hogy a székelypóztúra-főzés egyik legjobb receptjét vegyék be a cikkembe. Valóban, ilyen szellemi színvonalon minden mindegy nekem. Utálattal távoztam a buta műveletlenség és a kurva protekció e világából. Hiszen itt is így megy, mint a pártnál: Szabolcsi a tercquart akkordot szőhetné bele írásába, azon sem akadna fenn senki sem a gombnyomásra gyáva nyulakká és vérengző tigrisekké változó szolgálalkek közül; nálam a moll skálát merik kifogásolni!

Június 18. – Megírtam a Yehudi Menuhin-kritikámat. Ezzel is baj lesz, mert túl szépre sikerült, és most csak a sűrű kritikák kelendők. – El vagyok készülve cikkem alapos kiherélésére, de már ezzel sem törődöm. Zsebre vágom a honoráriumot, és aztán csináljanak, amit akarnak! Becsvágyamat kioltották; talán majd egyszer felébred megint, de ahhoz tisztább közélet lesz szükséges.

Június 21. – Délben fél 12 órakor tisztázatban befejeztem a „Fafúvótrió”-m középső, lassú tételét. Nehéz lett, de csupa melódia elejétől végéig. Ki tud jelenleg itt nálunk még rajtam kívül ilyen komponálni? Senki! Se eredeti, önálló invencióban, se érett mesterségbeli felkészültségben nincs párom! S ez az én bajom, mert ezért tartanak engem víz alatt!... Olykor sajnálom, hogy nincs zeneszerzési tanítványom, akinek ezt a nagy gyakorlati és elméleti tudást átadhatnám, amit én magam teljesen autodidaktaként megszereztem, mert érdekes lehetne mások számára már annak útja-módja is, amint én mindkettőhöz hozzájutottam. Én ugyanis a legtöbb útbaigazítást nem a magam művészetétől, hanem a testvérművészetektől kaptam. Így a költészet műformái ösztönöztek annak végiggondolására, hogy a mai zenei legfőbb műformák általánossá törvényesített repríz részekkel tulajdonképpen csak az egyik lehetőséget kizárólagosítják. A repríz legmélyebb értelme, hogy szimmetrikus túloldalával statikussá teszi a tryptichont. Van sok vers is, amelynél az első strofa befejező megismétlése ugyanezt a hangulati, értelmi lezártágban jelentkező statikus benyomást idézi elő. De minél epikusabb vagy drámaibb egy-egy költemény, annál nehezebben bírja el az ilyen reprízt. S ugyanez vonatkozik a muzsikára is, ahol a repríz így egyes műveknél többet ront, mint használ, Schumann zongoraszonátáit például egyenesen tönkreteszi, de Schubertnek is gyakran árt. Mozartnak nem árt, mert ő még elevenen követi a formákat, Schubert azonban már csak formalisztikusan, meggyőződés nélkül követi a „szabályt”, akárcsak Schumann. Brahms már ellenáll, és kiutat keres. Az első forradalmár persze ebben is Beethoven. A forma egyik legalpáríbb kinövése a „da capo”-ária, ahol az énekes először eldalolja nagy szerelmét, a középészben aztán kipakol a kételyeivel, s végül, mint ha semmi sem történt volna, újból a tiszta szerelméről ömleng. Mozart túlságosan mély pszichológus volt, semhogy ilyen bornírtságot elfogadott volna. A „Don Juan” és „A varázsfuvola” már a lelki folyamat törvényei szerint szabadon formálódnak ki. S hogyan festene, ha egy regény befejezéséül annak első fejezetét biggyesztenék a végére!? Vagy egy dráma első felvonását ismételnék meg utolsónak!? A történés igazi folyamata kizárja az ily gyűrűs lekerekítést. Az én utolsó szerzeményeimben is egyre inkább a zenei történés kerekedik felül, így a ma befejezett „Lentó”-ban. Az én témáim kieriellődnék, és ez kizárja azt, hogy felnőtt emberekként visszabújjanak az anyjuk méhébe, és másodszor másszanak ki belőle... A képzőművészekől tanultam viszont a sok vázlatcsinálás fontosságát: nem szabad lustán fukarkodni sem az idővel, sem a fáradsággal. Kell, hogy egyes részletek 5-6 variánsban is kialakuljanak; így jön rá a szerző a végső, a helyes megoldásra. Ez olyan, akárcsak a festőnél: minden egyes vázlat mélyebben

láttatja meg velem a téma problémáit, mindegyikkel valami új lehetőséget fedez fel és dolgoz ki rajta, s közben megszerzi a végső kidolgozáshoz kellő gyakorlatot. Nem elég fejben végiggondolni a lehetséges variánsokat, azokat le is kell fixírozni, hogy magunk előtt lássuk őket. Akkor kiderül, hogy a pusztán elgondolásnál milyen fontos mellékkörülményekről feledkeztünk meg. Akkor kiderül, hogy jelentős szövegeknek nincs folytatásuk, vagy egyes hangszerek olyan fekvésbe kerülnek, ahol nem hangzanak a céljuknak megfelelően. Pontosan tudta ezt a mindentudó Beethoven is; ő bejárta a mesteriség egész terepét. Alig van rés, amibe legalábbis be ne szagolt volna. – Este Anikó játszotta Mozart d-moll zongoraversenyét. Nagyon intelligens, de kissé hűvös típusnak ígérkezik, ami nem meglepő, mert lénye is inkább reflexiókra, mint szenvedélyre hajlamos. De az ilyen csendes, zárkózott leányoknál néha meglepetésekkel jár a szüzségük elvesztése.

Június 22. – Karmesterképzősök zenekari estje. A.-val ültem, s szinte látható volt, hogyan susmog és terjed rólunk a buta pletyka. Szeretek vele okosan beszélgetni, mert fogékonyabb Kingánál a differenciáltabb gondolatmenetek iránt. Kinga is okos, de egocentrikusabb; csak az érdeklő igazán, ami személyével összefügg. Anikó sokban olyan, amilyen Fischer Annie volt az ő korában. Talán csak a betegsége az, ami Annie üde lendületét nála csenedesebbre gyengíti, lehalkítja.

Június 24. – Vasárnap. Kint voltam Heláéknál. Fotografáltam őket. Karcsi a természetellenességig rugalmas; szinte pillanatok alatt tud életfelfogást, gondolkozásmódot, magatartást cserélni, és olyan radikálisan, mintha előzőleg sohasem lett volna más. Helával sokáig kettesben tanácskoztuk meg leányai sorsát. Nehéz dolga van ilyen kedves, de kiszámíthatatlan játék bábu férj oldalán. Az egész légkör telve van náluk ibseni és strindbergi feszültséggel. Csupa egzaltált ember, aki azzal szórakozik, hogy míme-li a normálist.

Balatonföldvár. Június 26. – Hajnali 4 órára kértem a telefonébresztést, mert borotváltan kívántam elutazni. Pontos is volt, akárcsak az 5.45-re rendelt taxi. Ilyen intézményeink meglepően jól funkcionálnak. A nyári időszámítás következtében még koromsötétben keltem fel. 6.32-kor indulás a Déli pályaudvarról; útközben már minden házat, minden dombocskát ismerek ezen a vonalon, és meghittent köszöntöm, mintha csak a 6-os villamoson járnám be a Körutat. Székesfehérvártól zuhogni kezdett az eső, és zuhogott még, amikor 9.48-ra megérkeztünk: az állomáson összeverődött a társaság legnagyobb része: Kondor Lipóték, Szenkár. A 4-es szobát kaptam: protekciósan kétágyast, egyedül. Del Medicóné a tavalyi kedvességével fogadott, de rosszabb színben van, idegesebb és kedvetlenebb. Harsány lénye halkabb lett, amit sajnálok, mert az egyik színfoltja volt az Alkotóháznak. Délben Ligeti Györgyékkel ültem, este már az időközben befutott Újfalussyékkel és sajnos Szenkár Dezsővel is, közös asztalnál. Deprimáló ember, hipochonder, aki emellett még tényleg beteg. Amíg esett az eső, belekaptam a „Doktor Faustus”-ba, rögtön nagyon lekötött. Thomas Mann regényét olvasva olyan érzésem van, mintha egy nagyon okos, művelt és finom érzésű emberrel társalognék. Cselekményét ugyan mindig választékos érdekességgel szövi, de olyan alárendelt szereppel, hogy sohasem kelti fel a primitív fokú feszültséget: az ember sohasem olvas tovább azért, hogy megtudja, „mi lesz?”. S ez a jó, mert gondolati megterhelése olyan súlyos, hogy az olvasás ennél fogva bármikor abbahagyható az elmélkedés kedvéért... Az eső elálltával lementem a mólóra, és végre közlőről üdvözölhettem a Bala-

ton eléggé hideg vizét. Fürdésre még gondolni sem lehet; senki sem volt a vízben. Este Mozart „Cosi”-ját hallgattam a rádió mellett.

Június 27. – Napsugaras reggel, de az ég hamarosan beborult megint. Délután 5 óráig a Schumann-könyvön dolgoztam; Nagy István levélfordításai sok munkát okoznak, stílusa olyan száraz és szürke, hogy folyvást át kell fésülnöm. Ha magam diktálnám gépbe a fordítást, gyorsabb és könnyebb lenne a dolog. De Nagy Istvánnak keresetet akarunk juttatni, és e szamaritánusi támogatásnak én iszom meg a levét. – Este megint lent a mólón: 6 éve már, hogy itt a vonósnégyesemet komponáltam, és Szilvia a születésnapomon meglátogatott...

Június 28. – Reggel 4-kor erős náthára ébredtem; 5-ig kínozta, aztán elaludtam megint, s mire felébredtem, a náthám nyomtalanul eltűnt. Hűvös, szeles idő. A „Doktor Faustus”-t olvasom. Csoportunkat ezúttal igen zagyván, heterogénean állították össze. Társaságom csaknem kizárólag Újfalussy József és anyja. Jólesően jó modorú, kulturált emberek... Nekem mindketten rokonszenvesek; Fényes Szabolcs típusa a vidéki nagyrútnak, aki szeret udvart tartani maga körül. Udvaroncait jól tartja, de azoknak lakájként kell hozzá alkalmazkodniuk. Csikós Rózsi mellől jövő, telt, fiús nevetése elárulja, hogy nem rossz ember... Szenkár és Kondor Lipót bolond. Ligetiék igazi Klugscheisserek: folyvást rendkívül okosak szeretnek lenni. – Kingától két kedves levél jött egyszerre, majd egy sürgős: anyjával ma kiment Szentendrére, üdülőbe. Legalább ő is nyaral.

Július 6. – Ma fürödtem először a Balatonban. Meghatottan gázoltam bele megint ebbe a vízbe: hiszen dr. Kunos még februárban azt mondta, hogy izomgyulladásom miatt ott többé nem fürödhetem. Elutazásom előtt azonban engedékenyebbé vált, és megengedte, feltéve, hogy az úszómozdulatoknál nem érzek fájdalmat. Hát nem is éreztem, és vígan úszkáltam. Romhányi felesége, a csinos, jámbor kis Márta is megérkezett. Jóska röviden „jó gyerek”-nek jellemzi.

Budapest. Július 10. – Futkosás. Filharmónia (300 forint). A jogvédőnél életemben először vettem fel egy átkötött 10 000 forintos köteget. Vettem is mindjárt két inget, és csináltak papucsot 400 forintért! – A Zeneműkiadónál Schumann miatt. – Este a Károlyi-kertben. Egy Samson nevű francia zongoraművész mutatkozott be. Mondom utána: „Ez a Samson még stuccolt hajú!” Sok ismerős, kevés barát.

Július 12. – Délután 4.50-kor Beethoven f-moll vonósnégyese ment a Petőfin az én bevezető előadással. Ez a pimasz Benedek Magda azt mondta, meg fogják változtatni, de ellenőriztem kéziratot másolatából: egyetlen szót sem változtattak! Csak nagyképű felvágás volt az egész.

Július 13. – Ma Jemnitz-félóra volt délelőtt a Kossuth rádióban. Ment a gordonkaszonátám (27 perc) és utána még „Az első hó” dalom (3 perc). Utóbbit, úgy látszik, toldalékként iktatták be, mert nem szerepelt a nyomtatott műsoron. Még jó, hogy a saját dalommal töltötték ki a 30 percet, és nem nyomtak be egy Rahmanyinov-dalt.

Július 15. – A mai lapban olvasom, hogy Kelen Hugó tegnap éjjel meghalt. Egy különös, de eleven színfolttal szegényedik ezzel zeneéletünk. Dörgedelmes modorú, de könnyen meghatódó, hóbortosan okos ember volt, aki alkalomról alkalomra hol he-

roikusan szenvedélyessé, hol pojácaserűen neveltségessé tudott válni. Sajnálom elvesztését, mert voltaképpen mindig a jót akarta, csak nem tudta mindig, mi a jó. Mint zeneszerzőnek határozottan voltak ötletei, csak a mesterségbeli felkészültségén mutatkozott meg a rendszeres tanulmányok hiánya. Ezért küzdött mindig a technikával, és ezért nem tudott megszabadulni a dilettantizmus jellegétől.

Július 19. – Tehát Rákosi Mátyás lemondott és visszalépett. Eltűnik a „borzas”, ahogy ezt oly sokáig várták és követelték oly sokan. Engem elszomorított a hír, mert magam elé képzeltem az egész tragédiát: valaki forradalmat csinál, és aztán alaposan kielemezi a bukás okait; aggódva őrködik afelett, hogy a második forradalom kitörésekor ne essen a már felismert hibákba, oly babonás félelemmel kerül azokat, mintha az egyetlenek lennének. De van más hiba is, és Pontiust kerülve Pilátusba ütközik bele. 16 évi fegyház után másodszor is elrontotta dolgát Rákosi, mert folyton csak a múlt tanulságait tartotta szem előtt, és 1945-ben 1919-et akarta folytatni, a közbeeső idő egyszerű kihagyásával, ami azért is volt közel fekvő számára, mert a közbeeső idő túlnyomó részét cellában töltötte el, és nem kint az életben. Levele a totális megtörtség dokumentuma; zokogva lép le a porondról, ahol Tito néz utána diadalmas mosollyal. S joggal. Mert Rákosi, az 1919-ben begyökeresedett forradalmár Titóban pusztán csak Kolcsakot látott, egy Denikinnel többet, nem haladt a korrallal, és nem ismerte fel Titóban az új figurát. Az ortodox kommunistát elfújja az új idők szele. De mit hoz ez a szél?! Mi bábuk vagyunk benne, mert – mily sorsszerű! – nincs egyetlen igazi politikusunk sem, itthon sem, de odakint sem. Sorsszerű az is, hogy Rákosi lemondása napján Tito, Nehru és Nasszer tanácskozik Brioniban, a ma kétségtelenül legkonceptiósbab három államfője a világnak. Hruscsov és Bulganyin ugyanoly törpének hat mellettük, mint Eisenhower és Dulles. A vezetés más kezekbe megy át: azt hiszem, ez a lényegesen új a mai helyzetünkben. – Délután megírtam a „Stabat mater”-kritikát, este a Károlyi-kertben meghallgattam a Franck: d-moll szimfóniát, Tzipine belga karmester vezényelt: keveset markol, de azt fogja.

Július 20. – Petri Bandi megkért, hogy hallgassam meg, el is mentem a Városháza szép nagytermébe, ahol Gershwin „Kék rapszódia”-ját játszotta el igen jól és mégsem egészen jól. Petri tehetségének legjellemzőbb tényezője, az acélos ritmika, logice predesztinálja őt az effajta muzsikálásra. S még sincs tiszta megoldás, mert Petrinél ez a ritmika nem az erőből fakad, hanem csak a zabolátlanul gyenge idegrendszer ösztönös megfékezését, leigázását szolgálja, és különleges rendet teremt a belső rendtelenségben. Ezért nem keletkezik a „Kék rapszódia”-jánál életörömös, szabad hangulat, inkább csak valami nyomasztóan ideges feszültség. Érezzük, hogy ez a rend bármely pillanatban felbomolhat, s ha mégsem bomlik fel, az a monománikus fegyelem eredménye. Mert még ez a fegyelem nem egészséges vasfegyelem; örültek is tudnak hihetetlen szívdóssággal egyenletes mozdulatokat végezni.

Július 21. – Egyszer már türelmes részletességgel kellene kifejteni, hogy a zenei formáknál két alaptípus különböztetendő meg: a „Sein” statikus és a „Werden” evolúciós alaptípus. A statikus formák tér gyanánt kezelik az időt, és kisebb-nagyobb hangtömb téglákkal „építkeznek”. A szonátaképlet a háromrészes dalforma időbeli lefolyású szimmetriáival statikusságra törekszik: valóban architektónia. Én egyre inkább az evolúciós formákhoz vonzódok. Nem lehet igazi drámaiság az olyan műalkotásban, ahol a

hős viszontagságos jellemfejlődése végén elindulása lelkiállapotához tér vissza. S mi-féle regényt szolgáltatna az ilyen visszatérés a kezdethez!? Lírai versekben lehetséges még az ilyen külső lekerekítés az első strófa befejező megismétlése által. De már a ballada merőben kizárja ezt a lehetőséget. Minél több és lényegesebb változáson mennek keresztül a témáim, annál mesterkétebbnek, esztelenebbnek érzem a „repríz”-t, ezt az anyaméhbe kényszerítő visszacsempésüket. Időben nincs visszatérés, és a zene az idő művészete.

Július 25. – Taggyűlés. Csak egyszer szólaltam fel, akkor is csak annyit mondtam, hogy úgy vagyunk, mint a „fehér elefánt”-tal, amelyet tilos emlegetni, tehát mindenki folyvást rá gondol. Nem szeretem a bátorra parancsolt gyáva nyulakat, amelyek meghunyászkodó, riadt engedelmességből, ha kell, még kardot is rántanak, és összeszabdaldják a – fejes káposztát. Most ki van adva az ordre: legyetek bátor szókimondók! Nosza, harciasan kiáltják ki azt a semmit, amit előzőleg csak halkán összedadogtak. Mert lényegeset kimondani ezek a bátrak sem mernek, a megroppantott gerincek nem egyenesednek ki ily hamar. S a félelem túlságosan beleette magát a magyar csontokba. A magyarból hosszú évek óta már csak szadista kegyetlenkedésre telik, és még abból is csak ott, ahol bebiztosítottan nem kell visszavágástól tartania. Vass Lajos, az egyetlen őszintébb felszólaló elmondta, hogy paraszt apját télvíz idején vizesdészába állították, és így kényszerítették a termelőszövetkezetbe való belépésre. A Hitler-pribékek csak pártot cseréltek, de szokásokat nem.

Július 27. – Erősen dolgozom, mert a Rádió már amúgy is meghosszabbított terminusos megbízása lejár, és feltettem magamban, hogy nem kérek újabb prolongációt. Közben a „Doktor Faustus”-t olvasom, és lépten-nyomon ráakadok Wiesengrund Adorno kedvenc gondolataira. Így az „Untergang des Abendlandes”-szel kapcsolatosan az „Untergang der abendländischen Kunst”-tal. Thomas Mann, szokása szerint, enyeleg ezzel a témával is, ahogy mindenféle ideológiát mintegy „felelősség nélkül” és csupán egy objektív krónikás komplextsége törekvő gondosságával emleget; nem hagy ki semmit, mert a nagy írók között ő a legpedánsabb... De az az irónia és persziflázs, amit zeneművekben oly sűrűn vél felfedezni, csak belemagyarázás, mert a muzsika egyik legszebb tulajdonsága, hogy a másodrendű szellemi és érzelmi folyamatokból csupán a másodrendűségüket realizálja és leplezi le. Így a persziflázsból egyszerűen banalitást csinál.

Július 28. – Déli fél 12 órakor tisztázatban befejeztem – terminusra! – a „Fafívótrió”-m harmadik tételét és ezzel az egész op. 70-emet! Vajon eljutok-e még az op. 100-ig!? Alig hiszem... Már csak azért sem, mert egyre nagyobb és keményebb fátkba vágom a fejszémet. Igaz, ezt a „Trió”-t aránylag rövid idő alatt írtam meg: május 21-én kezdtem felvázolni, és Balatonföldvárrel együtt három hét kiesett a munkaidőmből. Magam tehettem arról, hogy a januárban kapott megbízatással ily későn kezdtem foglalkozni, s ezért nem akartam újabb prolongációval szégyenben maradni. Milyen lett a mű? Az első meghallgatásig nem merek róla véleményt alkotni magamnak, mert ez a kényes összeállítás – fuvola, oboa, klarinét: három magas hangszer – elég nehéz akusztikai feladat elé állított, amelyet a magam elképzelt terve még megnehezített. Lengeségre törekedtem, amely mégis magvas legyen. Bízom ugyan belső hallásomban, amely eddig még sohasem hagyott cserben, de a műalkotásnál a múlt sohasem biztosíték a jövőre, hiszen mindig szűzföldet szántunk. Minden új mű voltaképpen első mű, telve új problémákkal, amelyek megoldásánál a szerzett tapasztalatok mit sem hasz-

nálnak. Az első ilyen triómnál inkább a faktúra problémái kötöttek le, a formaalakítás és megcsinálás. Most a hangzásbeli problémák érdekében leginkább a hangszerszínék kieléje és változatosságuk kimerítése. A poétikus tartalom csakis akkor bontakozhat majd ki, ha ezt a problémát kielégítően megoldottam. Ha elügyetlenkedtem a dolgot, akkor a poézist is megette a fene... Olyan fáradt voltam, hogy este minden ismeróstól félreülve egyedül vacsoráztam a klubban. „Most csak nem beszélni!”, volt az egyetlen kívánságom. Valamikor, ha netán mégiscsak eszébe jut a zeneesztétáknak műveimmel foglalkozni, különös témát kaphatnak az én „grazioso” tételeimtől, amelyeknek graciózitása voltaképpen: distanciaterejtés. Bizonyos távlatból könnyebb a dolgokról beszélni. Ez kissé olyan, mint amikor a lírikus költő a múltba teszi át jelen élményét, hogy némi humort vihessen előadásába. Ez a graciózitásom éppen ezért a késhegyen mozog, és a szenvedély minduntalan kicsap belőle.

Július 29. – A hónap utolsó vasárnapja. Kánikula. A klubban ebédeltem, ahol persze Szuez volt a téma. Már az első pesti vicc is megszületett róla, és – „nasszerű dolog”-nak mondják...

Augusztus 4. – Thomas Mann a „Faustus”-ban valóságos kurzust tart kezdő regényírók részére; saját technikájának céhbeli elemzése hallatlanul tanulságos. Szinte a műhelybe invitálja az olvasót: „Ülj csak ide szépen mellém, és figyeld, hogyan csinálom én!” „Ez a fejezet hosszúúra nyúlt, és mégsem volt szabad csillagokkal szétapróznom, mint azt a másikat. Tiltotta ezt a fejezet homogenitása.” „E fejezet fajsúlyja könnyebb a többiénél, ha ezt nem sikerül a továbbiakban indokolnom, hibát követtem el.” Csupa aranyértékű kifecsegése a műhelytitkoknak. Zeneszerzőnek nincs módja arra, hogy hallgatóságával ilyen intim kapcsolatot teremtsen, mert esetleges magyarázatait más szférából – a szavak szférájából – veszi, míg a regényíró megmarad a saját szférájában, ha első személyben közbe is szól.

Aug. 5. – Vasárnap. Fischer Józsiéknál voltam délután, és feleségével hármásban jól elbeszélgettünk a világ soráról. A rendes emberek ma nagyon hasonlóan gondolkoznak. – A Szabad Nép napok óta következetesen „szocialista demokráciát” ír kommunizmus helyett. Még egy kis lökés, és „szociáldemokrácia” lesz belőle, de ez a fonák „dialektika” a párt minden hitelképességét aláásta, hiszen a következő pillanatban már megint homlokegyenest ellenkező irányt proklamálhat időszerűnek. A célok eléréséhez a kaméleon minden mimikrije nemcsak megengedhető, de szükséges, sőt dicséretes. Ilyen alapon viszont semmiféle ellenféllel sem lehet statikus viszonyba kerülni, csak játszani vele. Don José hűséget vagy legalábbis állhatatosságot követel, Carmen pedig azt feleli, hogy ma így, holnap úgy. S aztán csodálkozik, ha megölik.

Aug. 7. – Napomat ellopta a Nemzeti Bank hülye alkalmazottja, aki nem akarja megadni az engedélyt a magnetofonom behozatalához. Kérni tőlem: „Minek magának az a magnetofon?” – „A foglalkozásomhoz szükséges.” – „Ugyan kérem, eddig is megvoltak anélkül!” – „Igen – felelem –, sőt a rádió, a telefon és a vasút nélkül is megvoltunk, amíg fel nem találták!” – Újabb igazolványt követelt, az ajándékozóval való rokoni kapcsolat igazolását. „Ez nem lesz egyszerű” – mondom beugrasztóan. „Ugyebár!” – kiáltja ő diadalmasan, és szeme kidülled a mámoros éberségtől, mert meg van győződve, hogy kémet leplezett le, aki titkos adóállomást akar behozni. Erre most már a Népművelésügyi Minisztériumot is megmozgattam, és nem hagyom a dolgot.

Aug. 8. – Kedves születésnap előestém volt Dollyéknál.³ Két pár nylonzoknit és egy szép fényképalbumot kaptam tőlük. A paprikás csirke után kiállították nekem a rokonsági tanúsítványt, Gyuri mint tanú írta alá.

Aug. 9. – Pénzem van, a fafúvóstriómmal is meg lehetek elégedve, s valami nyomott érzés mégsem hagyott el egész nap. Egyre sűrűbben kell arra gondolnom, hogy ezen a kegyelemkalácson voltaképpen azért hagynak élni, mert nyomja őket a lelkiismeret agyonhallgatásom miatt. Titulárisan kineveztek „jó kritikus”-nak – ebben a minőségemben mind hivatalosan, mind a közönség részéről el vagyok ismerve –, de mindez csak arra jó, hogy zeneszerző minőségemben víz alatt tartsanak, mert hiszen a jó kritikus nem lehet (!) egyúttal jó zeneszerző is!... „Schumann, Berlioz, Debussy?...” „Ugyan kérlek, csak zseniális kivételek, akik erősítik a szabályt, és Te csak nem arrogálsd magadnak a zsenialitást?” Én tehát a szabály parancsa szerint egyszerűen nem lehetek jó zeneszerző! Eszerint halálom után műveimnek tragikus sorsa, a nyomtalan eltűnés meg van pecsételve. Ha hátralévő rövid életemben nem sikerül nekem ebből a vaspontból kitörni, egész zenei munkásságom – eddig 70 opus! – menthetetlenül elveszett, mert alig valószínű, hogy 10-20 év múlva egy muzsikus majd a homlokára csap, mondván: „Élt valamikor egy Jemnitz Sándor; utána kellene néznom, hogy miket alkotott!” Még egy Farkas Ferencnek is több esélye lesz a fennmaradásra, mint nekem, mert néhány szerzeménye mégiscsak begyökerezett a köztudatba. Ha bemutatásakor megbukva is, több esélye van a fennmaradáshoz a már előadott műnek, mint a még előadatlanak, mert az élet tudomást vett róla, és ha el is veti, még elő is veheti; de mért és hol keresse az ismeretlent?! Németországban valamikor már sikerült egyszer köztudatba kerülnöm, bár külföldiként másodlagosan, mert a külföldről betelepedett művész sohasem válik az ország elsődrendű szívügyévé, mivelhogy nem tud vele kellően büszkélkedni. Ez még Brahmsra is vonatkozik, akárcsak Chamisso, s ezek még csak nem is voltak zsidók. Ilyen gondjaim léptek előtérbe most, hogy az anyagi gondjaim megszűntek. Rosszabbak.

Aug. 11. – Horváth Zoltán hívott fel ma telefonon: keressem fel a Népszavánál. Én: „Épp ott? Nem szívesen megyek oda.” Ő: „Épp azért kérlek erre.” Persze vissza akar hívni, ez kétségtelen. De jó ez nekem? Itt hagyni a nyugodt dolgozás lehetőségét, és belemenni ebbe a darázsfészekbe, ahol az ember még nyíltan sem harcolhat, de annál több szúrást kaphat!? Csöpp kedvem sincs hozzá.

Aug. 12. – Erre a hétre beletemetkeztem a „Schumann”-könyv korrigálásába. Nagy István fordítása borzalmas. Vannak gépirásoldalai, amelyeken egyetlen sort sem tudok meghagyni. Valóban, ha magam fordítanám az egészet, könnyebb lenne a munkám. Emellett mulattatnak a válogatott „leiterjakab”-jai... Egész vicclapba való gyűjteményt lehetne itt összeállítani... S ha Horváth Zoltánt visszautasítom, rossz fiú, engedetlen pártember leszek, aki személyes érdekeit fölérendeli a köz érdekeinek, és ilyen beállításban erősen támadható, csakis azért, mert szívesebben komponál odahaza, mint szerez magának újabb ellenségeket a kritika porondján.

Aug. 14. – Betelefonáltam a Rádióhoz, mi van a fafúvóstrióm ügyében a megbízatásom eldöntésével. Kiderült, hogy már egy héttel ezelőtt kedvező elintézés nyert, és a

³ Jemnitz Sándor unokahúga, Illés György felesége.

pénz készen vár. Mindjárt be is mentem érte, és megkaptam a 3000 forint második felét. Ennél jobban örültem annak, hogy Darvas Gábor, a lektor, kitűnő véleményezést adott le. – Este Gluck „Orpheus”-ánál a Károlyi-kertben. Tagadhatatlan, hogy Gluck zenéjében sok a rossz értelemben primitív elem. Inkább reflektív, kísérletező dilettáns típus volt, mint Völlblut Musiker, és ezenfelül nem is volt különösebb mesterségbeli felkészültsége. Formaképzése gyakran meglepően ügyetlen, zenéjén megérződik a küzdelmes, nehéz alkotás. Örül, ha összekalapált egy periódust, és aztán nem győzi azt ismételtetni. Persze tehetséges, de ha nem lelkesedik, száraz, merev.

Aug. 15. – Horváth Zoltánnál. A Népszavához könnyebb volt felmenni, mint gondoltam, mert amióta kidobtak,⁴ más házba, mutatós otthonba költözött ki a Rákóczi útra a Miksa utcai barátságatlan provizóriumából. Horváth tízszer is megölelt és megcsókolt; kissé rutinosan hatott a dolog. Aztán rögtön a tárgyra tért: jöjjenek vissza; hív a párt, hív személyesen Gerő! Nem is sejtettem, hogy tud rólam. Nehéz helyzet. Semmi kedvem sincs kiállni hadakozni fél karral, mert az egyik mindig le lesz kötve. Intranszigiens leszek, mert természetemet nem változtathatom meg, s ezzel végül úgy ki fognak dobni, mint 6 évvel ezelőtt (pontosan!) a szovjet kritikáim miatt. De ha nem megyek, amikor „hív a haza”, megint csak bajba keveredem. Mindenesetre kértem egy heti gondolkodási időt. – Este és éjjel Kassák Lajoséknál voltam, nagyon kellemesen. Felesége sok új, szép Kassák-verset olvasott fel, a „Bartók-naplójegyzetek”-hez módosító megjegyzéseket fűztem, és Kassák valamennyit azonnal belátta és elfogadta. Végre megint néhány kedvemre való órát sikerült ott eltöltenem.

Aug. 16. – Ferencsik-hangverseny. Írok róla.

Aug. 17. – Garayék szabadtéri kamarazenekari estje. Előzőleg este fél 7-ig dolgoztam reggel óta a Schumann-fordításokon. Vért izzadtam ezen a Nagy Pistán, de elkészültem legalább a könyv felével, 180 gépirásoldallal... Ha a Népszavához térek vissza, én is érdekeim ellen cselekszem, és feláldozom magam – valószínűleg merőben feleslegesen. Nem tudom, mit tegyek, és kínzó napokat töltök el dilemmámban. Garay kissé piszkos taktikát űz, ez az egész kamarazenekar csak azért kell neki, hogy külföldre jusson. De ott napokon belül szétszélednének, hiszen a többiek ugyanezt a tervet követik. S ezt ne vennék észre az illetékes éberek?! Alig hiszem! Mert ha kiengedik őket, óriási botrány keletkezne. Bár így szokott lenni: a bárányoktól félnek, a farkasoktól nem.

Aug. 20. – Dolgoztam e két ünnepnapon, bár nyugtalanul, mert nem tudom, mitévő legyek a Népszava-dilemmámban. Semmi kedvem sincs oda visszatérni és egy leromlott újságnak írni a közönség kizárásával, mert ezt senki sem olvassa. Én legyek a vonzerő. Ez rendben is lenne, ha vonzerőmet szabadon kifejthetném. De amit szóvá lehet tenni, az nem érdekes, és ami érdekes, azt nem lehet szóvá tenni.

Aug. 22. – Elolvastam Voltaire „Candide”-ját. 200 évvel ezelőtt valóságos tűzijátékként kellett hatnia, amikor még ma is sziporkázik a szellemességtől. Ez a könnyedség, ez a szándékos pongyolaság, amellyel szinte jelzi, hogy ad hoc talál ki egy-egy kalandos élettörténetet, mert nem az a lényeg, hanem a támadások jó elhelyezése. Mily kéjjel

⁴ Véglegesen 1950-ben bocsátották el. Részletesebben lásd a *Kritikában* közölt naplórészleteket.

írja le, hogy Candide-ról azt mondják, rendes ember és nem jezsuita! Ily közvetve elmondhatta. Mint ahogy valakinek oda lehet vágni, „szamárság”, de a „szamár” már becsületsértés.

Aug. 23. – Vívódom a Népszava-problémámmal. Mindenki „tudja” már, hogy vissza-kerültem, csak én nem tudom még. Érdemes-e feláldoznom nyugdíjas szép szabadságot, függetlenségemet!? Kapok majd érte új ellenségeket, felesleges, és sok-sok kritikárást, amit már szívből utálok. Napi beosztásom már kívülről irányítódik, pszilicsáre eseményekhez kell elsietnem és végtelenül unatkoznom. Mindezért „rehabilitált”-nak érezhetem magam, mintha mindeddig épp ez hiányzott volna nekem. Hát ne legyek rehabilitált; így is megvoltam, sőt valószínűleg jobban, mint rehabilitálva.

Aug. 24. – A dolog kedvemre intéződött el: ott vagyok a Népszavánál, és nem is. Külső munkatárs, fix fizetés nélkül, csak cikkenként honorálva. Ezáltal nem veszem el a nyugdíjamat, és mentesülök a szerkesztőségi üldögélésben való részvétel alól. Otto Flake „Ja und nein”-je jutott eszembe. Az ő vezérelve teljesen egyezett az én intencióimmal, és írása azért hatott annak idején annyira rám, mert világosan megfogalmazta azt, ami bennem addig inkább csak érzésszerűen volt meg és nem tudatosítva. Két pozitív megoldási lehetőség közül az ember sohase válassza kizárólagos, tehát szűkítő és szegényítő értelemben az egyiket, hanem találjon módot mindkettő összefoglalására valami magasabb harmadik megoldásban. Ahogy apa vagyok és nem is; férj vagyok és nem is; keresztény vagyok és nem is. Aki teljesen és kizárólagosító érvénnyel megkötöti magát az egyik oldalon, nem lehet részese a másik oldal élményeinek, tehát szegényíti, csökkenti az élménylehetőségeit. Ilyenek a vélemények fanatikusai, az elvhősök, akikben mindig van valami bornírtságig menő tökéletesség, a másik oldalról kizártak meg nem értő hiányossága. Ilyen a tőkés látványától megvaduló kommunista Prinzipienreiter, de ilyen a kommunista látványától megvaduló tőkés is. Nem szeretem ezt az embertípust. Tudom, hogy szükséges, de nem nekem való. Vannak, akik „csak” színházba, „csak” moziba, „csak” egy bizonyos vendéglőbe járnak. Sajnálom őket, mert gyengék, és a megkötöttség támaszával pótolják erejüket, de félnek is az élet sokféleségétől. Inkább rendezkednek be egy „saját” kuckóban, minthogy kivitorláznának a nem saját tengerre. Mintha a kuckó sajátabb tulajdonuk lenne!

Aug. 26. – Délelőtt Kinga jelezte, hogy délután a Tersánszky-együttes tagjaként énekelni fog a rádióban. Együtt hallgattuk a „Kincses Kalendárium”-ot, és hangja igazán telten és kellemesen szólt, szövegmondása is tisztán érthető volt. Határozottan van „füle” és művészi érzéke. És épp az ilyen élhetetlen tehetségek hevernek parlagon, míg az ügyeskedő féltehetségek könnyen eligazodnak ebben az ingoványos zeneéletben! Amíg Kinga be nem csöngetett, dolgoztam, mert reggel munkakedvvel ébredtem fel. Mily titokzatos, hogy az ember már ébredéskor megérzi, tud-e majd aznap komponálni vagy nem. Megérezhető, de ez az érzés meg nem magyarázható, mibenléte ki nem analizálható, bár határozott.

Aug. 27. – Déli 2 órakor tisztázatlan befejeztem a „Largó”-t orgonára. Ez egy kis remekmű, vagy nem értek a zenéhez! Nincs benne egy felesleges hang sem. Tiszta vonalú. S teljesen az enyém! Miben rejlik ez a Jemnitz-stílus? Ezt sem tudnám kielemezni, pedig világosan érzem, hol válok teljesen jemnitzessé és hol nem. Befejezés után

szörnyű fejfájás tört ki nálam, forróság lepte el a testem. Azt hittem, lázam van, és mértem magam, de mínusz temperatúráram volt: 35,8. Ez is bizonyítja, milyen kimerítő munka a komponálás, és hogy elveszi az egész embert.

Aug. 30. – Mozart „Requiem”-je a Károlyi-kertben. Előtte Harmath Artúr „Szép Ilonka” kantátája ment. Indiszkutábilis silányság; nincs benne egy féltaktusnyi ötlet. De magas Erkel-díjat kapott, és előadták a plénumon. Most Gyurkovics Mária, Simándy és Melis énekelte a szólókat, elsőrendű szereposztásban. Meglátszik, hogy a katolikus körök tették magukévá az ügyet. Mi lenne, ha egy zsidó szerző művét adnák elő ilyen parádésan, három zsidó szólótával!? Hónapokig gettószellemről és a zsidók hagyományos összefogásáról kiabálnának, holott ilyen összefogás a valóságban nincs is, ellenkezőleg, a zsidók áskálódnak egymás ellen a legdühödtebb féltékenységgel. De mindig így volt: amit a keresztények vétenek, azzal vádolják a zsidót, hogy a gyanút magukról eltereljék. Nincs az a zsidó kereskedő, aki aljasabb kufár lenne egy sváb kereskedőnél. De mindig a sváb kereskedők jajgattak lehangosabban a zsidók üzérkedései miatt. – Mocsokban vagyok, mert délelőtt a leszakadt mennyezetet vakolták meg szobámban, és telehintettek mindent mézporral, malterrel.

Aug. 31. – Este Garay Gyuriék karmester nélküli hangversenyén. Utána két nővel beültünk valahová melegedni, mert a nappali kánikula után ismét beköszöntött az erre a bolond nyárra jellemző nagy lehűlés. Sara Georgette – mily érdekes véletlen – Garay György mellett hegedül az Operettszínház zenekarában. Párizsban nevelkedett, persze gyönyörűen beszél franciául, egész lénye franciás, gondos zenei kiképzésben részesült, s mindez azért, hogy erre a hatodrangú posztra kerüljön, amellyel egyébként meglepően meg van elégedve. Ezért nem is szóltam hozzá a dologhoz, ő nyilván ismeri tehetségének határait, és valami nyugodt, magányos kis szomorúsággal leszámolt az élet lehetőségeivel. Kicsiny ázott veréb. A másik vitális, élni vágyó szerb asszony, aki aligha fog megöregedni szerény fizetésű zenekari zenész férje oldalán. Az ellentétükből élénk, vidám együttlét alakult ki, mint külön-külön az egyikkel vagy a másikkal soha.

Szept. 4. – Szabadtéri nagy hangverseny. Horváth Zoltán is ott volt, és a szünetben kijelentette, hogy még aznap kell holnapra kritikát írnom. Végződött 11 óra után. „Mikorra legyen meg a cikk?” „Éjfélre!” „Ez lehetetlen!” „Bevizlek kocsin a szerkesztőségbe, és kapsz gépirónót, aztán kocsin mehetsz haza!” Egyszerre a régi világ újságíró-hangulata vett körül, és éjfélre megvolt a háromhasábos beszámoló.

Szept. 5. – Hat év után az első cikkem ismét a Népszavában! Különös érzés fogott el, amikor megláttam; különös azért, mert olyan volt, mintha tegnap jelent volna meg a legutóbbi: mintha a közbeeső idő nem is lett volna. – Este Frankl Péter hangversenyén. Arról is írnom kell.

Szept. 6. – Nagyon megerőltető nap. A vasárnapi nagy cikket írtam a dalos kultúráról, utána még a Frankl-kritikát: több mint 5 „fleck”-et. Hullafáradtan estem éjjel a remek jó forró fürdőmbe, s abból oly frissen szálltam ki, hogy újra kezdek volna a munkát – de nem ugyanezt! Ebből elég volt, és napokig nem akarok írógépet látni.

(Folytatása következik.)